

Βασίλης Μηνακάκης «Αγορά εργασίας» και εκμετάλλευση στο φόντο των μέτρων Γιαννίτση

Οι προωθούμενες αλλαγές στις εργασιακές σχέσεις —ή αλλιώς, τα μέτρα Γιαννίτση για την «αναμόρφωση» της «αγοράς εργασίας»— δεσπόζουν στις κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις το τελευταίο τετράμηνο, μετά δηλαδή τις σχετικές εξαγγελίες του υπουργού Εργασίας: κυριαρχούν στον Τύπο, στην αντιπαράθεση των κομμάτων, στις συγκρούσεις στο εσωτερικό όλων των κομμάτων, στο απεργιακό πεδίο και, βεβαίως, στους προβληματισμούς των εργαζομένων. Αυτό είναι, προφανώς, λογικό, μιας και οι προωθούμενες αλλαγές —όποιες «λειάνσεις» και αν υποστούν λόγω των εργατικών αντιδράσεων— αποτελούν μια σημαντική τομή στο καθεστώς εργασίας.

Βεβαίως οι εν λόγω αλλαγές δεν είναι οι μοναδικές τομές βάθους που προωθεί η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ μετά τις εκλογές. Ήδη έχει υπογραφεί η διετής συλλογική σύμβαση «κοινωνικής ειρήνης» και σκληρής λιτότητας, έχει εγκριθεί το λεγόμενο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση, ενώ υπάρχουν ως «λαιμητόμοι» και οι δεσμεύσεις του αναθεωρημένου Προγράμματος Σύγκλισης, του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης και της «διατηρησιμότητας» στην εντός ONE εποχή. Σε εξέλιξη βρίσκονται, επίσης, σημαντικές αλλαγές στο Δημόσιο,

με αιχμή το σχέδιο «Πολιτεία» της Βάσως Παπανδρέου (με περικοπές επιδομάτων, σύνδεση μισθού-παραγωγικότητας, ελαστικοποίηση χρόνου εργασίας, μερική απασχόληση, άρση μονιμότητας κ.λπ.), στη φορολογία (ήδη το πρώτο εξάμηνο του 2000 εισπράχθηκαν από φόρους 451 δισ. περισσότερα από τους αρχικούς υπολογισμούς), στο ασφαλιστικό, στην υγεία (εγκρεμεί το αμέσως επόμενο διάστημα η ψήφιση του ν.σ. Παπαδόπουλου), ενώ στο τελικό στάδιο βρίσκεται και η ψήφιση του ν.σ. προϋπολογισμού για το 2001.

Πλάι σε όλα αυτά έχουμε το «λογαριασμό» της Ολυμπιάδας του 2004 («λογαριασμός» περιβαλλοντικών καταστροφών, νέων αυταρχικών μέτρων και οικονομικής αφαιμάξης των μισθωτών, μιας και καθημερινά το κόστος της αναπροσαρμόζεται προς τα πάνω), το «λογαριασμό» του πρωτοφανούς εξοπλιστικού προγράμματος (θα κοστίζει 1 τρισ. το χρόνο για τα επόμενα 15-20 χρόνια και θα συνοδεύει την αναδιάρθρωση του στρατού σε επαγγελματική-επιθετική-πολεμοκάπλη βάση), την απελευθέρωση των αγορών (τηλεπικοινωνίες, ενέργεια, μεταφορές, φυσικό αέριο), την έκρηξη νέων ιδιωτικοποιήσεων (όπου, πλέον, πωλείται και ποσοστό άνω του 50%, ιδιωτικοποιούνται μέχρι και οι δρόμοι, οι

ΔΕΚΟ λειτουργούν με όρους αγοράς ως ΑΕ με τα νέα επιχειρησιακά σχέδια κ.λπ.), τις δραματικές αλλαγές στον αγροτικό κόσμο κ.λπ.

Και, βεβαίως, τις εξελισσόμενες αλλαγές στην Παιδεία και την κατάρτιση, που —στο φόντο και των κατευθύνσεων της Λισαβόνας— θα επιταχυνθούν και θα πάρουν πιο ριζικό και αντιδραστικό χαρακτήρα.

Ήδη, όμως, αναφέρθηκαν πολλά. Πολύ για να δείξουν ότι, μετά τα πρώτα σοκ του '85, την κυβέρνηση Μησοτάκη στις αρχές του '90 και το πρώτο εκσυγχρονιστικό κύμα του σημερινού ΠΑΣΟΚ (1994-96), έχουμε μπροστά μας μια νέα αντιδραστική τομή βάθους στις καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής και τις σχέσεις κεφαλαίου-εργασίας. Έχουμε μια νέα «ριζοσπαστική» εκδήλωση της αντιλαϊκής πολιτικής, που με καταπληκτική συνέπεια, σταθερότητα, επιμονή και συγκέντρωση δυνάμεων προωθεί το κεφάλαιο και το πολιτικό κατεστημένο ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του '80. Έχουμε, με άλλα λόγια, μια νέα εκδήλωση της ακραίας κοινωνικής βαρβαρότητας του σύγχρονου καπιταλισμού, ο οποίος έχει σαν «βηματοδότη» του τις διαρκείς βουτιές στην εκμετάλλευση, τις διαρκείς αντεπαναστατικές τομές, τα αλλεπάλληλα αντεργατικά πραξικοπήματα.

* * * *

Σ' αυτά, λοιπόν, τα πλαίσια, τα μέτρα που προωθούνται για την «αγορά εργασίας», καθώς και το σύνολο των μέτρων που προωθούνται σε άλλες πλευρές της σχέσης κεφαλαίου-εργασίας, συνθέτουν μια πραγματική αντιδραστική καταιγίδα. Μια καταιγίδα που τη χαρακτηρίζει μια μεγάλη επιθετικότητα, ένα στρατηγικό βάθος, ένας ασύλληπτος κοινωνικο-ταξικός κυνισμός

και μια πρωτοφανής εκμεταλλευτική βαρβαρότητα.

Τώρα πια γνωρίζουμε από πρώτο χέρι τι σημαίνει το «δεύτερο κύμα του εκσυγχρονισμού» που εξήγγειλε προεκλογικά ο Σημίτης και πόσο ακάνθινος θα είναι ο στέφανος της εισόδου στην εντός-ΟΝΕ εποχή για τους εργαζομένους.

Η ουσία, οι στοχεύσεις και το περιεχόμενο όλων αυτών των μέτρων δεν μπορεί να κριθούν ολοκληρωμένα με την ξεχωριστή ανάλυση του καθενός απ' αυτά. Απαιτούν μια συνολική αντιμετώπιση. Άλλωστε, είναι κάτι παραπάνω από φανερό ότι όλα αυτά τα μέτρα αλληλοδιαπλέκονται και αλληλοσυμπληρώνονται οργανικά. Ότι η μία αντιδραστική τομή «λειτουργεί» στο έδαφος που διαμορφώνει η άλλη. Ότι πρόκειται για ψηφίδες ενός ενιαίου αντεργατικού μωσαϊκού που προωθούνται κάτω από τις ίδιες σημαίες (ΟΝΕ-ΕΕ, ανταγωνιστικότητα, «παγκοσμιοποίηση», ελεύθερη αγορά, μείωση εργατικού κόστους κ.λπ.), τις σημαίες της αμερικανικής «Νέας Οικονομίας» και της Ευρωπαϊκής Συνόδου Κορυφής στη Λισαβόνα ή καλύτερα τις σημαίες της νέας εποχής του ολοκληρωτικού ή «φονικού» καπιταλισμού.

Αν και τα μέτρα αυτά αποτελούν ένα πραγματικό σοκ για τον κόσμο της μισθωτής εργασίας, η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, η ΕΕ και το κεφάλαιο έχουν την πολιτική δυνατότητα και την πολυτέλεια να τα προωθήσουν εδώ και τώρα, με βιαιότητα και χωρίς να διατρέχουν μεγάλους κινδύνους. Την πολιτική αυτή δυνατότητα τους τη δίνει η ουσιαστική στήριξη από την πλευρά της ΝΔ (που κατηγορεί, μάλιστα, την κυβέρνηση γιατί άργησε να πάρει αυτά τα μέτρα και γιατί δεν είναι τόσο «τολμηρά» όσο απαιτείται) και η αδυναμία της Αριστεράς να συγκροτήσει ένα αντίπαλο πολιτικό, ιδεο-

λογικό και κινηματικό δέος, με πλατιά αλλά και συνάμα ανατρεπτικά και χειραφετητικά εργατικά χαρακτηριστικά. Τους τη δίνει η δραματικά άσχημη κατάσταση του συνδικαλιστικού κινήματος που φαίνεται να χωνεύει τις συνέπειες της κοινωνικής και πολιτικής του αποτυχίας στην προηγούμενη φάση των κοινωνικών συγκρούσεων (1998-1999). Και πάνω απ' όλα τους τη δίνουν τα κοινωνικά τους κεκτημένα από τις αντιδραστικές αναδιαρθρώσεις του «πρώτου εκσυγχρονιστικού κύματος» (λιτότητα, ελαστικοποίηση εργασιακών σχέσεων, εκρηκτική ανεργία, εξατομίκευση-κατακερματισμός, κινήγι καταρτίσεων κ.λπ.), οι οποίες έχουν εγκαθιδρύσει ένα καθεστώς ασφυκτικής κοινωνικής-πολιτικής ηγεμονίας, κυριαρχίας και εκμετάλλευσης του κεφαλαίου απέναντι στον κόσμο της μισθωτής εργασίας.

Ωστόσο, τα μέτρα αυτά δεν αποτελούν μόνο προϊόν της τρομακτικής κοινωνικο-πολιτικής υπεροχής του κεφαλαίου. Αποτελούν και μια ανάγκη. Μια αδήριτη, μάλιστα, ανάγκη. Μ' αυτά τα μέτρα επιχειρεί το κεφάλαιο να υπερβεί ορισμένες από τις ενδογενείς με το αστικό σύστημα αντιφάσεις που αναδείχθηκαν στις προηγούμενες περιόδους του ολοκληρωτικού καπιταλισμού, να ξεπεράσει κάποια από τα προβλήματα που έθεταν σε δοκιμασία τη γιγαντιαία προσπάθεια για υπέρβαση της κρίσης υπερσυσσώρευσης και για σταθερή-μακροπρόθεσμη τροφοδότηση της καπιταλιστικής κερδοφορίας και της εργατικής υπερεκμετάλλευσης. Αλλά, ας γίνουμε πιο συγκεκριμένοι.

Η τελευταία τριετία δεν ανέδειξε μόνο το θρίαμβο της «Νέας Οικονομίας». Ανέδειξε και κάποια από τα πηλίνα πόδια στα οποία στηρίχτηκε αυτός ο θρίαμβος, ανέδειξε τις πρώτες κρίσεις του ολοκληρωτικού καπιταλισμού. Αυτές οι κρίσεις είχαν

ως επίκεντρό τους τα χρηματιστήρια, αγκάλιασαν όλο τον πλανήτη, ακόμα και το «κόσμημα» του ολοκληρωτικού καπιταλισμού, το δείκτη Νάσντακ. Το γεγονός αυτό δεν ήταν τυχαίο. Αντανακλούσε το αυξημένο ειδικό βάρος του χρηματοπιστωτικού συστήματος και των χρηματιστηριακών του παραγώγων στην προσπάθεια επικερδούς αξιοποίησης του κεφαλαίου. Όμως, αυτός ο δρόμος δεν μπορούσε να βγάλει μακριά, πολύ περισσότερο που —όπως και οι ίδιοι οι αστοί σημείωναν— η χρηματιστηριακή ευρωστία δεν αντιστοιχούσε πλήρως στην κατάσταση της «πραγματικής οικονομίας». Οι συνεχείς υποδείξεις του Γκρίνσπαν και του Σόρος (πού, τραγική ειρωνεία, έπεσε και ο ίδιος θύμα αυτής της εξέλιξης) είναι πολύ χαρακτηριστικές.

Έτσι, το κεφάλαιο, με τα μέτρα που προωθεί —στην Ελλάδα, την ΕΕ και σε όλο τον πλανήτη— φαίνεται να επιστρέφει, και μάλιστα άκρως επιθετικό, στη «βάση», στην πραγματική, μόνιμη και «σίγουρη» πηγή κερδοφορίας και υπεραξίας: στην εκμετάλλευση της εργατικής δύναμης. Όχι ότι εγκαταλείπει το χρηματιστήριο και την τεράστια ανακατανομή του κοινωνικού πλούτου που συντελείται μέσω αυτού. Απλώς τα τοποθετεί στα πραγματικά τους μέτρα και δυνατότητες, εντοπίζοντας το κέντρο βάρους σε εκείνο το πεδίο που μπορεί να στηρίξει σταθερά, στρατηγικά και μακροπρόθεσμα την προσπάθεια αντιρρόπησης της πτωτικής τάσης του ποσοστού κέρδους: στο πεδίο της απόσπασης υπεραξίας από τον κόσμο της μισθωτής εργασίας. Άλλωστε, εδώ βρίσκεται και η «καρδιά» της αμερικανό-πνευστης «Νέας Οικονομίας».

Υστερα, υπάρχει η νέα πραγματικότητα που έχει διαμορφώσει η έκρηξη των νέων τεχνολογικών ανακαλύψεων στα μέσα εργασίας, στα υλικά παραγωγής, στα επικοινωνιακά,

ωνιακά μέσα, στην πληροφόρηση κ.λπ. Αυτή η νέα πραγματικότητα δεν τροφοδοτεί με αυτόματο τρόπο την καπιταλιστική κερδοφορία. Συχνά, μάλιστα, τη θέτει σε σκληρή δοκιμασία, μιας και —όπως διορατικά επισήμανε ο Μαρξ στο *Κεφάλαιο*— ο ένας παράγοντας που τροφοδοτεί εν δυνάμει την καπιταλιστική κερδοφορία (αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας, τεχνολογικές καινοτομίες κ.λπ.) συρρικνώνει τον άλλο (την εργατική δύναμη). Το ευρωπαϊκό κεφάλαιο, με την πρόσφατη Σύνοδο Κορυφής στη Λισαβόνα, έθεσε στο κέντρο της προσοχής του ακριβώς αυτό το πρόβλημα και δρομολόγησε μια σειρά αλλαγών για την υπέρβασή του.

Στην καρδιά αυτών των αλλαγών ήταν τα προβλήματα της γνώσης, της επιστήμης, της εκπαίδευσης, της τεχνολογίας, της έρευνας, της σχέσης του ανθρώπινου εργατικού δυναμικού με αυτά, της διά βίου κατάρτισης. Χωρίς ριζικές ανακατατάξεις σε αυτά τα πεδία είναι αδύνατη για το κεφάλαιο η επικερδής αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών (εξ ου και η συμμετοχή του υπουργού Παιδείας, Π. Ευθυμίου, στις επιτροπές που συζητούν τα μέτρα αυτά). Μόνο που αυτές οι ανακατατάξεις δεν έχουν μόνο μια όψη. Στην ουσία, πρόκειται για ανακατατάξεις που διαμορφώνουν ένα εκρηκτικό εκμεταλλευτικό κοκτέιλ —ένα «νέο μίγμα», όπως έλεγε ο υφυπουργός Εργασίας Χρ. Πρωτόπαπας— παλιών και νέων μορφών εκμετάλλευσης, μοντέρνων και κλασικών μορφών απόσπασης υπεραξίας, όπου οι πρώτες δεν μπορούν να λειτουργήσουν αποτελεσματικά παρά μόνο σε οργανική αλληλεξάρτηση με τις δεύτερες. Το στίγμα μιας τέτοιας προσπάθειας είναι κάτι παραπάνω από ορατό στα μέτρα που προωθεί η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ.

Ορατή, και μάλιστα διά γυμνού οφθαλ-

μού, είναι και η προσπάθεια του ελληνικού κεφαλαίου να ανταποκριθεί —με τη συνδρομή και αυτών των μέτρων— στη νέα πραγματικότητα που διαμορφώνει η ξέφρενη κούρσα της καπιταλιστικής «παγκοσμιοποίησης», η εντός ΟΝΕ εποχή και ο παροξυσμός του ενδοκαπιταλιστικού ανταγωνισμού. Σε αυτό το άκρως ταραγμένο, σκληρό και ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, όπου τα πάντα κρίνονται με βάση τους συσχετισμούς δύναμης και τα ποσοστά κερδοφορίας, το ελληνικό κεφάλαιο δεν μπορεί να σταθεί αν δεν «πατάει γερά στα πόδια του», δεν μπορεί να εξορμήσει προς τα «έξω» αν δεν έχει εκτινάξει στα ύψη την εκμετάλλευση της εργατικής τάξης της χώρας του, δεν μπορεί να διεκδικήσει αναβαθμισμένο ρόλο στην ΕΕ ή μια μόνιμη θέση στην «πρώτη ταχύτητά της» («ποτέ στη δεύτερη ταχύτητα» είναι το νέο σύνθημα του Σημίτη) χωρίς αναβάθμιση της μάζας και των ποσοστών υπεραξίας που αποσπά στα «πάτρια εδάφη». Αυτό, λοιπόν, το δίπτυχο (βαθύτερη εκμετάλλευση της ντόπιας εργατικής τάξης για διεκδίκηση μεγαλύτερου κομματιού από την εκμετάλλευση και της εργατικής τάξης άλλων χωρών, μέσω των διάφορων μηχανισμών της ΕΕ και της καπιταλιστικής «παγκοσμιοποίησης») είναι ο τρίτος πυλώνας των μέτρων που προωθεί η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ.

Τα μέτρα αυτά, όμως, δεν απαντούν —από τη σκοπιά του κεφαλαίου, εννοείται— μόνο σε οικονομικές αναγκαιότητες. Έχουν και πολιτικές διαστάσεις. Συνδέονται με την προσπάθεια διαμόρφωσης ενός ευρύτατου πλέγματος κοινωνικών συμμαχιών του κεφαλαίου, στήριξης των επιλογών του «εκσυγχρονισμού» και των ευρύτερων στρατηγικών του στοχεύσεων. Πρόκειται για συμμαχίες που θα δίνουν πολιτική δύναμη και σταθερότητα στον ολοκληρωτι-

κό καπιταλισμό της εποχής μας, στο πιο βάρβαρο και εχθρικό προς τις ανάγκες του ανθρώπου καθεστώς που γνώρισε η ιστορία του πλανήτη.

Αυτές οι συμμαχίες και τα «κοινωνικά συμβόλαια» της νέας εποχής δε θα έχουν, προφανώς, την έκταση και τα χαρακτηριστικά εκείνων που σφράγισαν το προηγούμενο καπιταλιστικό στάδιο, τον κείνσιανισμό και το φορντισμό. Θα «υπογράφονται» με πολύ πιο δυσμενείς για την εργατική τάξη όρους και θα είναι «διπλής όψεως»: από τη μια, συμμαχίες με τμήματα της εργατικής τάξης και των μεσαίων στρωμάτων που ελπίζουν να αναβαθμίσουν τη θέση τους από τις ανακατατάξεις που προωθούνται

και τις δυνατότητες που δίνουν το Γ΄ ΚΠΣ, η Ολυμπιάδα, η απελευθέρωση των αγορών και, από την άλλη, συμμαχίες με τμήματα του κόσμου της εργασίας που συνθλίβονται από τον «εκσυγχρονισμό», στη βάση του «μοιράσματος της φτώχειας» και της διαμόρφωσης ενός «ελάχιστου δικτύου κοινωνικής προστασίας». Αυτό είναι το έδαφος του «νέου κοινωνικού και πολιτικού συνασπισμού εξουσίας» που εξήγγειλε πρόσφατα το ΠΑΣΟΚ και ο οποίος —όπως γίνεται φανερό— δεν αποτελεί μια απλή εκλογικιστική μπουζουριέρα.

Θα γίνουν, όμως, όλα έτσι ή το εργατικό κίνημα και η Αριστερά θα στρέψουν προς άλλη κατεύθυνση τα πράγματα;